

*мр Марко Павловић,
асистент Правној факултету у Крајујевцу*

ФОРМА И УСТАВНОПРАВНА ТЕХНИКА СРПСКИХ УСТАВА

Питање форме устава Србије отворено је Сретењским уставом. У току наредних седам деценија тежиште овог питања је било постављено на различитим елементима форме. Наиме нешто више од две деценије тежиште је било на доносиоцу устава. Два елемента форме Сретењског устава наишла су на отпор код великих сила. Са једне стране, то је било његово домаће порекло; са друге, његов спољашњи облик узет од „француских конституција“. Спор који је настао овим поводом решен је на штету Србије. Крајем 1838. издат је устав за Србију у форми хатишерифа. Овај тзв. Турски устав, подразумевао је начело по коме су само обични закони могли настајати у земљи; за устав и уставне законе требало је молити у Цариграду. Кнез Михаило је Преображенском скупштином 1861. елиминисао Порту као ненационалног чиниоца у доношењу устава. Приликом доношења Устава од 1869. тежиште уставне форме померено је на поступак доношења, и остало на њему све до Устава од 1903. Што се поступка тиче, ниједан уставотворац Кнежевине и Краљевине Србије није поштовао претходним уставом предвиђени поступак промене. С тим у вези је и чињеница да се није приступало изменама и допунама устава. Иако су, сви уставни Србије остављали вентил сигурности у виду парцијалних уставних ревизија, овај вентил није функционисао па је долазило до, како Јаша Продановић каже, „наглих ерупција“.

Видљив дисконтинуитет у погледу два елемента форме (органа и поступка доношења) устава Србије, није оставио виднијег трага на текстовима самих устава. У извесном смислу могло би се говорити о развојном континуитету. Од Сретењског устава, изузимајући највећи део Турског устава, може се приметити процес усавршавања уставног текста, и то с обзиром на номотехнички низ питања „о језичком, логичком и политичком изражавању правила, те о структури правила и прописа“. Турски устав смо изузели због импровизација и „стилске преоптерећености“ у нормирању. Ових недостатака има и у Сретењском уставу; али Сретењски устав, пре свега својом структуром, затим добрим делом модерним нормирањем, помиње на модерне, буржоаске уставе. Основ структуре Устава Србије дат је овим уставом. У Уставу од 1869. налазимо структуру коју са мањим изменама срећемо и у уставима од 1888. и 1901.

Сви уставни Србије, опет изузимајући Турски са његових 66 чланова, били су веће дужине (од 107 до 204 чл.) Дужина устава је повећавана увек кад се у њега стављало све оно што се желело нарочито гарантовати. И Устав од 1869. и Устав од 1888. садрже одредбе којима би пре било место у закону него у уставу. Тако, нпр. садржински гледано, већини одредаба у делу „О судовима“ Устава од 1869. било је место у законима о судовима или поступку. У Уставу од 1888. овај део је још обимнији. У Уставу од 1901. ова глава је садржавала само један члан са четири одредбе. Чини се да је Сретењски устав, уставнотеоријски гледано, имао праву меру за део о „власти судејској“.

Поводом најдужег устава Србије, Устава од 1888, млади Слободан Јовановић је поставио правило за све уставе веће дужине: „Што се у једној земљи мање поштују обични закони, — вели он — то ће све више чланова морати бити у Уставу. Другим речима, што је једна земља даља од типа правне државе, то ће све опширнији Устав имати“. Уз напомену да дужина устава зависи од више фактора, у погледу устава Србије XIX века Јовановићево правило ваља свакако имати у виду. Њему би се могла додати и тврдња да је већа дужина Устава Србије у исти мах значила и тежњу да се достигне стање правне државе.